

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

خبرنامه اطلاع رسانی داخلی
دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
ویژه نامه شب قدر

فُزِّرْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ

طلایه داران انسانیت

امامان(ع) چراغ راه و سفینه نجات بشریت اند تا به سر منزل واقعی خود برسند. بشریت نیز نیازمند این هادیان اند. در غیر این صورت فطرت پاک خود را تا زمانی که در دنیا باشند به غفلت ها تباه ساخته و تیره و تار می سازند و در نهایت به کمال نهایه نمی رسند. از این رو برای رسیدن به سعادت نیازمند راهنمایان واقعی اند تا با بهره گیری از سیره علمی و عملی آن ها به زندگی واقعی و سعادت‌مندانه نائل آیند. انسان وقتی می تواند در زندگی و رفتار دیگران اثرگذار باشد که خود به فضایل اخلاقی آراسته باشد و به لحاظ عملی نمونه کامل عمل باشد.

زندگی معصومان(ع) سرشار از اخلاق، نیک زیستی، پاک منشی و ... در ابعاد فردی و اجتماعی می باشد. که حتی در برخورد با بینوایان، یتیمان، خادمان، بردگان، کارگزاران و ... نمونه اتم مهربانی، گذشت و سایر فضایل اخلاقی بوده اند.

اهمیت لیله القدر در بیان رهبری

یک جمله کوتاه در باب اهمیت لیله القدر این است، علاوه بر این که از جمله قرآنی «لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ». (قدر/۳) می شود فهمید که از نظر ارزشیابی و تقویم الهی، یک شب برابر هزار ماه است، در دعایی که این روزها می خوانیم، برای ماه رمضان چهار خصوصیت ذکر می کنند: یکی تفضیل و تعظیم روزها و شبهای این ماه است بر روزها و شبهای ماههای دیگر؛ یکی وجوب روزه در این ماه است؛ یکی نزول قرآن در این ماه است و یکی هم وجود لیله القدر در این ماه است.

یعنی در این دعای ماثور، لیله القدر را عدل نزول قرآن در ارزش دادن به ماه رمضان مشاهده می کنیم. بنابراین قدر لیله القدر را باید دانست؛ ساعات آن را باید مغتنم شمرد و کاری کرد که ان شاءالله قلم تقدیر الهی در شبهای قدر برای کشور عزیز و آحاد ملت ما تقدیری آن چنان که شایسته مردم مومن و عزیز ماست، رقم بزند. (بیانات مقام معظم رهبری در نماز جمعه تهران، ۱۳۸۶/۸/۲۸)

اهمیت درک شب قدر

درک این شب و استفاده از آن به اندازه ای اهمیت دارد که در روایات متعدد به این بهره وری تاکید شده است. تا آن جا که در برخی احادیث مانند سخن امام صادق (ع) به درک آن حتی با حالت بیماری تاکید شده است که ایشان فرمود: «در هر یک از دو شب بیست و یکم و بیست و سوم صد رکعت نماز بخوان، تا می توانی آن دو شب را تا سپیده صبح شب زنده داری کن. در آن دو شب غسل کن. ابو بصیر عرض کرد اگر نتوانستم

از جایگاه خاصی برخوردار است و در کتاب و سنت نسبت به آن تأکیدات فراوانی شده است. به عنوان مثال می توان به سخن امام صادق(ع) از مفضل بن عمر اشاره کرد که می گوید: نزد امام صادق(ع) درباره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ» سخن به میان آمد، حضرت فرمود: چقدر فضیلت آن بر سایر سورهها آشکار است! گفتم: چه فضیلتی دارد؟ حضرت فرمود: ولایت امیرالمؤمنین(ع) در آن نازل شده است. گفتم: در شب قدری که امید داریم در ماه رمضان باشد؟ فرمود: بله، آن شب قدری است که آسمانها و زمین و ولایت امیرالمؤمنین(ع) در آن مقدر شده اند. (معانی الأخبار، ابن بابویه، ص ۳۱۶)

سوره قدر و اهل بیت

در کافی در مورد نماز پیامبر(ص) در معراج سخنی از امام صادق(ع) نقل شده است: «... در رکعت اول وحی رسید که نسبت پروردگار را بخوان حضرت سوره توحید را قرائت کردند در رکعت دوم پس از دستور به تلاوت سوره حمد فرمود: بخوان «انا انزلناه» را که معرفی نامه تو و اهل بیت تو تا روز قیامت است». (الکافی، کلینی، ج ۳، ص ۴۸۶)

علم ائمه(ع) نسبت به شب قدر

علم خاندان پیامبر(ص) به علم الهی متصل است. شرایط جامعه و مردمی که در آن زندگی می کنند، ایجاب می نماید که از هر امری در حد نیاز اطلاع یابند تا بتوانند از موهبت ها و نعمت هایی که خداوند در اختیار انسان ها قرار داده، حداکثر استفاده را بنمایند. شب قدر نیز از همین مصادیق است. که افراد نسبت به ویژگی ها، اوصاف آن آگاهی هایی دارند در مقابل در مورد زمان قطعی آن اطلاعی ندارند.

در همین راستا به حدیث زراره از امام باقر(ع) اکتفا می شود که امام (ع) فرمود: «هنگامی که پیامبر(ص) از عرفات بازگشت و به سوی منی روان شد، به مسجد [خیف] درآمد، پس مردم پیرامون او گرد آمدند و در باره شب قدر از آن حضرت پرسیدند، پس پیامبر(ص) برای خواندن خطبه برخاست و پس از ثنا و ستایش خدای عز و جل فرمود: شما درباره شب قدر از من سؤال کردید، من آن را نه بدان جهت از شما پوشیده داشتم که نسبت به آن عالم نبودم، بلکه علم دارم اما [بدانید ای مردم! هر کس ماه رمضان بر او وارد شود، در حالی که سالم و پیراسته از بیماری باشد، پس روز آن ماه را روزه بدارد و بخشی از شب آن را به تلاوت قرآن و دعا بپا دارد و بر نماز خود مواظبت کند و در [نماز] جمعه آن شرکت کند، و به سوی عیدش بشتابد، پس در حقیقت شب قدر را درک کرده است و به جایزه پروردگار عز و جل دست یافته است. (من لا یحضره الفقیه، ابن بابویه، ج ۲، ص ۹۷ - ۹۸)

صاحبان شب قدر

در روایاتی که از ائمه(ع) در این باب وارد شده است، حوادث و تقدیرات امت را به صاحبان اصلی آن یعنی ائمه معصومین(ع)

ایستاده نماز بخوانم؟ فرمودند: نشسته بخوان. اگر باز هم نتوانستم؟ خوابیده بخوان. اگر باز هم نتوانستم؟ ایرادی ندارد که سر شب کمی بخوابی و باقی مانده شب را، به هر نحوی که می توانی به عبادت پرداز، چون در ماه رمضان، درهای آسمان گشوده است، شیطان ها در زنجیرند و اعمال مومنان پذیرفته می شود». (الکافی، کلینی، ج ۴، ص ۱۵۶ - ۱۵۷)

مقام معظم رهبری، حضرت آیت الله خامنه‌ای، نیز در این باره می فرماید: «در ماه رمضان... دل هایتان را هر چه می توانید با ذکر الهی نورانی کنید تا برای ورود در ساحت مقدس لیله القدر آماده شوید... شبی که فرشتگان، زمین را به آسمان متصل می کنند، دلها را نورباران و محیط زندگی را با نور فضل و لطف الهی منور می کنند. شب سلم و سلامت معنوی... شب سلامت دلها و جانها. شب شفای بیماریهای اخلاقی، بیماریهای معنوی، بیماری مادی و بیماریهای عمومی و اجتماعی که امروز متأسفانه، دامان بسیاری از ملت‌های جهان، از جمله ملت‌های مسلمان را گرفته است. سلامت از همه اینها در شب قدر ممکن و میسر است، به شرطی که با آمادگی وارد شب قدر بشوید». (راسخون نت)

ولایت در قدر

ولایت از اهم مباحث اعتقادی می باشد. که در زندگی انسان ها

مربوط می داند. که این امر از ابتدای اسلام تا کنون بوده است یعنی در اوایل به پیامبر(ص) می رسیده و در ادامه به نسل ایشان منتقل شده است. اکنون نیز به امام زمان(عج) می رسد که به عنوان امام عصر می باشند.

در تایید این مطلب می توان به روایت طولانی استناد کرد که ابراهیم بن اسحاق از امام صادق(ع) نقل می کند: «امام علی(ع) هنگامی که سوره انا انزلناه را می خواند و فرزندان، حسن و حسین(ع) در نزد او بودند. حسین(ع) به پدرش عرض کرد: ای پدر، وقتی تو این سوره را می خوانی، شیرینی و حلاوت دیگری از آن حس می شود؟ علی(ع) فرمود: ای فرزند پیامبر و ای فرزند من! من از این سوره چیزی می دانم که تو (اکنون) نمی دانی. چون این سوره فرود آمد، جد تو پیامبر(ص) مرا خواست. وقتی نزد او رفتم، سوره را خواند، آنگاه دست خویش را به روی شانه راست من نهاد و فرمود: ای برادر و وصی من، و ای ولی امت من پس از من، و ای جنگنده بی امان با دشمنان من این سوره، پس از من، از آن تو است، و پس از تو، از آن دو فرزند تو است. جبرئیل حوادث یک سال امت مرا (در شب قدر) به من خبر می دهد. پس از من این اخبار را به تو خواهد داد. و این سوره، در قلب تو و در قلب اوصیای تو، همواره، نوری تابناک خواهد افشاند، تا به هنگام طلوع سپیده دمان ظهور قائم». (بحار الانوار، مجلسی، ج ۲۵، ص ۷۰ - ۷۱)

همچنین از امام علی(ع) نقل شده که فرمود: «به حقیقت شب قدر در هر سال وجود دارد و امر سال در آن شب نازل می شود و به راستی برای آن امر صاحبان امری است. سوال شد آنان چه کسانی هستند؟ امام(ع) فرمود: من و یازده امام از نسل من که محدث می باشند. (بحار الانوار، مجلسی، ج ۹۴، ص ۱۵)

قابل توجه می باشد که در تفسیر فرات کوفی نیز به روایتی از امام صادق(ع) اشاره شده که ذیل آیه ۱ سوره قدر این گونه آمده که شب قدر را به فاطمه زهرا(س) تفسیر کرده است. به این صورت که هر کسی که فاطمه را آن گونه که هست، بشناسد، به تحقیق که شب قدر را درک کرده است... «سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ» را به خروج و قیام امام عصر(عج) تفسیر کرده است. (تفسیر فرات الکوفی، فرات بن ابراهیم، ج ۱، ص ۵۸۱)

می دانیم که مهدی موعود(عج) آخرین حجت خداوند متعال در زمین می باشد. که نحوه تولد، صفات، مراحل زندگی، دوران غیبت و ... در منابع روایی ذکر شده است.

گرچه در این محور مباحث فراوانی در منابع روایی ذکر شده است اما جهت تبیین مطلب به نمونه های کوتاهی از سیره برخی از معصومان(ع) نسبت به لیلالی قدر اکتفا می شود.

۱. پیامبر(ص)

حضرت علی(ع) درباره رسول خدا(ص) می فرماید: «رسول خدا (ص) رخت خواب خویش را جمع می کرد و کمربند را در دهه آخر از ماه رمضان محکم می بست و همیشه این گونه بود که اهل و عیالش را در شب بیست و سوم بیدار نگه می داشت و بر روی خواب رفتگان در آن شب آب می پاشید [تا از درک شب قدر و درک شب زنده داری محروم نشوند]». (تفسیر نور الثقلین، عروسی حویزی، ج ۵، ص ۶۲۹؛ بحار الانوار، مجلسی، ج ۹۴، ص ۱۰)

۲. فاطمه(س)

فاطمه (س) انسان کامل است. که از نسل ایشان یازده ستاره درخشان ادامه دارد و لیلۃ القدر نیز ظرف تقدیر الهی برای انسان ها می باشد. تاریخ زندگانی حضرت فاطمه(س) از ابتدا تا انتها به خوبی بیانگر است که شخصیت حضرت(س) شخصیت برجسته و بی نظیری می باشد که به عنوان کوثر از جانب خداوند متعال به پیامبر عطا شد. که پیامبر(ص) در سخنان کثیری به ویژگی های، خصایل و جایگاه فاطمه(س) اشاره کردند.

در برخی از احادیث آمده است که شب لیلۃ القدر، فاطمه (س) است که شاید اشاره به آن باشد، همان طور که شب قدر ظرف نزول قرآن صامت است فاطمه ظرف نزول قرآن های ناطق یعنی ائمه(ع) است و یا این که همان طور که شب قدر نامعلوم است، قبر فاطمه(س) نیز مجهول است. (پرسش و پاسخ های قرآنی ویژه جوانان، رضایی اصفهانی، ج ۱، ص ۱۰۳)

بنابراین تنها خداوند عالم که از نظر رتبه وجودی بالاتر از فاطمه (س) است. می تواند او را معرفی نماید. (رک: برکرانه قدر، طالقانی، هدایت الله، ص ۱۹۸)

اما روش فاطمه(س) در شب قدر این گونه بوده است: «... کَانَتْ

فزت و رب الکعبه

در شب بیست و سوم را از دست نده». (وسائل الشیعه، حر عاملی، ج ۱۰، ص ۳۵۸)

۳. صدقه

از اعمالی که در اسلام نسبت به آن توصیه شده است، صدقه دادن است که البته برای آن شرایطی نیز مطرح شده که در این مجال به آن پرداخته نمی شود.

در شب قدر نیز از اعمال با فضیلت همین صدقه دادن است. که درباره امام زین العابدین(ع) این گونه آمده است: «كَانَ إِذَا دَخَلَ شَهْرَ رَمَضَانَ تَصَدَّقَ فِي كُلِّ يَوْمٍ بِدِرْهَمٍ فَيَقُولُ لَعَلِّي أَصِيبُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ». «در هر روز ماه مبارک یک درهم صدقه می دلند آن گاه می فرمودند شاید با این کار، شب قدر را دریابم و از آن بهره گیرم». (اقبال الأعمال، ابن طاووس، ج ۱، ص ۶۴)

۴. افطاری دادن

افطاری دادن در ماه رمضان، ثواب زیادی دارد که سخنان ائمه(ع) در این زمینه بهترین گواه می باشد. در روایتی آمده است که: «امام سجاده(ع) روزی که روزی می گرفت، دستور می داد گوسفندی ذبح کنند و آن را تکه تکه نموده، بپزند. هنگام افطار که نزدیک می شد، حضرت به دیگ ها سر می زد تا بوی آنها را استشمام کند، در حالی که روزه دار بود. سپس دستور می داد ظرف ها را پر کنند و یکی یکی به در خانه افراد فقیر بپزند تا آنجا که غذا تمام می شد. آن گاه خود با نان و خرما افطار می نمود». (من لا یحضره الفقیه، ابن بابویه، ج ۲، ص ۱۳۴)

لیالی قدر در سیره برخی علما

۱. صاحب بحار الانوار

مرحوم مجلسی در بحار الانوار نقل می کند: «به اینکه هر سه شب در تقدیر امور نقش دارد در شب نوزدهم خداوند متعال جمع کند آنچه را که اراده نموده از تقدیم و تأخر امور و در شب بیست و یکم امور با حکمت از یکدیگر ممتاز و مشخص می گردد و در شب بیست و سوم امور حتمیت می یابد که دیگر تغییری در آن راه نخواهد یافت». (رک: بحار الانوار، مجلسی، ج ۹۵، ص ۱۴۴)

۲. آقا سید صدر الدین عاملی اصفهانی(ره)

«مرحوم شیخ عباس قمی» در شرح حال این عالم بزرگوار می نویسد: «... این سید جلیل، بکاء و کثیر المناجات بود. نقل شده که شبی از شب های قدر داخل حرم امیر مؤمنان(ع) شد. بعد از زیارت، نشست پشت سر ضریح مقدس و شروع کرد به خواندن دعای «ابوحمزہ ثمالی». همین که شروع کرد به کلمه «إِلهی لَا تُؤَدِّبْنِی بِعُقُوبَتِکَ»، (مصباح المتهجد و سلاح المتعبد، طوسی، ج ۲، ص ۵۸۲) گریه او را فرا گرفت و پیوسته این کلمه را مکرر کرد و گریه کرد تا غش کرد و او را از حرم مطهر بیرون آوردند». (رک: حوزه نت)

فَاطِمَةُ (ع) لَا تَدَعُ أَحَدًا مِنْ أَهْلِهَا يَنَامُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ وَ تَدَاوِبَهُمْ بِقَلْبِهِ الطَّعَامَ وَ تَتَأَهَّبُ لَهَا مِنَ النَّهَارِ وَ تَقُولُ مَحْرُومٌ مِنْ حُرْمِ خَيْرِهَا»، «روش فاطمه(ع) این بود که هیچ فردی از خانواده خویش را نمی گذاشت در آن شب بخوابد و [مشکل خواب] آنها را با کمی غذا و آمادگی در روز درمان می نمود و می گفت: محروم است کسی که از خیر آن شب محروم شود». (مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، نوری، ج ۷، ص ۴۷۰)

۳. سید الساجدین(ع)

در اهمیت شب های قدر سید الساجدین(ع) فرمود: «ثُمَّ فَضَّلَ لَيْلَةَ وَاحِدَةً مِنْ لَيَالِيهِ عَلَى لَيَالِي أَلْفِ شَهْرٍ، وَ سَمَّاهَا لَيْلَةَ الْقَدْرِ، تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَ الرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ، دَائِمُ الْبَرَكَاتِ إِلَى طُلُوعِ الْفَجْرِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ بِمَا أَحْكَمَ مِنْ قَضَائِهِ»، «یک شب از شبهای آن را بر شبهای هزار ماه برتری داد و آن را شب قدر نامید. که در آن فرشتگان و روح به فرمان پروردگارش، بر هر یک از بندگانش که بخواهد، با آنچه از تقدیرش که محکم نموده، برای هر کاری فرود می آیند. آن شب سلام (به همراه) برکتی است که تا برآمدن سپیده دم دوام دارد». (الصحيفة السجادية، علی بن الحسین(ع)، ص ۱۸۶، نامه ۴۴)

افضل اعمال شب قدر

۱. آمرزش با زیارت امام حسین(ع)

زیارت امام حسین(ع) همواره مورد تاکید می باشد و نسبت به زائر آن ثواب های زیادی ذکر شده است. در عین حال این زیارت در شب های قدر از اعمال دیگری است که نسبت به آن توصیه هایی شده است.

ابو صباح کنانی از امام صادق(ع) نقل کرده: «إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْقَدْرِ وَ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ نَادَى مُنَادِي تِلْكَ اللَّيْلَةَ مِنْ بَطْنَانِ الْعَرْشِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ غَفَرَ لِمَنْ أَتَى قَبْرَ الْحُسَيْنِ (ع) فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ»، «هر گاه شب قدر شود - که در آن، هر کار حکمت آمیزی فیصله می یابد -، آن شب، منادی از دل عرش ندا می دهد که «خداوند، هر کس را این شب به زیارت قبر حسین(ع) آمد، آمرزید». (تهذیب الأحکام، طوسی، ج ۶، ص ۴۹، ح ۱۱۱)

۲. شب زنده داری

شب زنده داری نیز از دیگر اعمال با فضیلت ماه رمضان می باشد که در شب های قدر بیشتر مورد تاکید و توجه قرار گرفته است. این عمل گرچه در کل ایام سال از جانب ائمه(ع) توصیه شده است. زیرا انسان باید از خواب و استراحت برای مدت کوتاهی منقطع شود و طعم لذات دنیایی را وا نهد و به لذات معنوی روی آورد تا آرامش و سلامت روحی و معنوی خود را در پرتو این شب زنده داری از شب های قدر به صورت کامل دریابد.

حضرت رسول(ص) فرمود: «مَنْ أَحْيَا لَيْلَةَ الْقَدْرِ حَوْلَ عَنَّةِ الْعَذَابِ إِلَى السَّنَةِ الْقَابِلَةِ»، «کسی که شب قدر را شب زنده داری کند، تا شب قدر آینده، عذاب دوزخ از او دور گردد». (بحار الانوار، مجلسی، ج ۹۵، ص ۱۴۵)

در روایت دیگری نیز در این زمینه آمده است که امام حسن عسگری(ع) فرمود: «فَلَا يَفُوتُكَ إِحْيَاءُ لَيْلَةٍ ثَلَاثٍ وَ عَشْرِينَ»، «پس بیداری